

Beeldvorming over werkloosheid

Situering

Wie spelen er allemaal een rol en hebben belangen als het gaat om werkloosheid? Over die vraag gaat deze les. U leert zien en ervaren d.m.v. een rollenspel hoe er gesproken wordt over werkloosheid en werklozen. Ieder doet dat vanuit eigen beelden en belangen.

Voor het begrip van de situatie waarin werkloze mensen zitten, is het belangrijk te ervaren hoe beelden en belangen een rol spelen in hun situatie.

De les is gericht op een groep deelnemers, ook het hebben van een begeleider (die minstens op tijd en de inbreng van een ieder let, is een meerwaarde.

Opzet

1. Wie zijn “ze” als het om werkloosheid gaat?
2. Spreken over economische situaties
3. Welke brillen hebben mensen op, welke belangen hebben mensen?
4. Kiezen van een rollenspel
5. Rollen verdelen, spel voorbereiden en spelen
6. Napraten

1. Wie zijn “ze” als het om werkloosheid gaat?

Wie zijn die 'ze' en waarom denken en doen ze, zoals ze denken en doen? Gedacht wordt hier aan de directe wereld rondom de werkloze mensen: zoals school, kerk, media, politici, werk, vrienden, enz. Welke daden en feiten en woorden verschijnen rondom ons vanuit de verschillende belangen en posities, die er zijn, en de rollen die gespeeld (moeten) worden? De plaatselijke situatie is duidelijk aan de orde.

2. Spreken over economische situaties

Er zijn dus heel veel manieren waarop mensen spreken over economische situaties. Deze discussies zijn nooit eenvormig. In deze bijeenkomst gebruiken we drie manieren van kijken, van redeneren, van oplossingen zoeken, die veel voorkomen. In de tekstbijdrage van Leonard van Valen staan deze beschreven. Leest u de tekst en ga na of u de drie manieren begrijpt, de verschillen kunt onderscheiden, ermee kunt werken.

3. Welke brillen hebben mensen op, welke belangen hebben mensen?

Praat u door over dit thema. De bedoeling is gevoel te krijgen voor de brillen, waardoor mensen vanuit een bepaalde positie denken en doen. Wat is hun belang en wat is de geheime agenda? Het thema werkloosheid of de bestrijding van de nieuwe armoede raakt mensen in hun belangen. Bijvoorbeeld: een belegger vindt zijn werk en inkomen op de beurs; een politicus kan met dit thema stemmen winnen of verliezen; een fabrikant kijkt naar de winst; een arbeider in een fabriek naar zijn arbeidspiek; een politiemans is beducht op rellen; een oud-strijder is bang voor de communisten; een moeder denkt aan de wereld waarin haar kinderen zullen opgroeien; een WAO-er wil zijn idealen realiseren; een pastor wil geen ruzie, enzovoort, enzovoort.

4. Kiezen van een rollenspel

De volgende stap is het kiezen van de volgende mogelijkheden van een rollenspel. Omdat plaatselijke situaties verschillen, zal de groep ook wat creatief moeten zijn in het invullen van de rollen. U kunt natuurlijk ook zelf een rollenspelsituatie inbrengen.

Suggesties voor een rollenspel:

A. Een parochie- of kerkenraadsvergadering gaat zich uitspreken of een groep arbeidsongeschikten na de zondagse eredienst onder de kerkgangers een handtekeningactie mag voeren. Binnen de vergadering kunnen de volgende rollen aanwezig zijn:

- een persoon die geloof en politiek strikt gescheiden ziet,
- een WAO-er die het voorstel inbrengt en verdedigt,
- een pastor die zijn keuze vooral laat bepalen door de goede verhoudingen binnen de parochievergadering,
- drie personen die zichzelf spelen als lid van de vergadering.

De rest van de groep observeert.

B. Een pastor wil de plaatselijke WAO-groep wel terwille zijn. Hij weet niet of dit plan onrust zal veroorzaken in de geloofsgemeenschap die sterk 'middle class' is. Hij vraagt de kerkenraad om advies. Binnen de vergadering kunnen dezelfde rollen aanwezig zijn als onder rollenspel 1.

C. Op een fabriek in plaats x wordt een massaontslag aangekondigd. Een plaatselijke DISK/arme kant-groep heeft zowel aan de fabriekspoort als na iedere liturgieviering in het weekend stencils uitgedeeld. Op deze manier heeft de werkgroep sterk geprotesteerd tegen het aangekondigde ontslag en steun en solidariteit betoond.

Deze actie heeft de nodige beroering in de geloofsgemeenschap gewekt. In een extra vergadering van de beleidsinstantie is de werkgroep gevraagd zich te komen verantwoorden. Er zijn stemmen in de beleidsinstantie om de werkgroep een reprimande te geven omdat ze politiek in de kerk haalt, en dat kan niet.

Tijdens de extra vergadering heeft de werkgroep twee mensen uit de fabriek als gast bij zich. Binnen de vergadering kunnen de volgende rollen aanwezig zijn:

- een voorzitter,
- twee mensen namens de werkgroep,
- twee arbeiders, allebei aangesloten bij een vakbond, resp. van CNV en FNV, die met ontslag bedreigd worden,
- een pastor,
- twee mensen die de groep een reprimande zouden willen geven omdat ze politiek in de kerk halen en dat kan niet,
- twee personen die lid zijn van de vergadering, overvallen zijn door het tegengas en de emotie van de anderen en ter vergadering een standpunt moeten bepalen.

De rest van de groep heeft een observatierol.

5. Rollen verdelen, spel voorbereiden en spelen

Na de keuze van een rollenspel, worden de rollen verdeeld en worden er groepjes gevormd, die het spel gaan voorbereiden. Mensen met een actieve rol bereiden het concrete spel voor, mensen met een passieve (observerende) rol, bereiden middels het opstellen van vragen hun observatie voor.

Daarna wordt het spel gespeeld. De leider bewaakt dat het spel ongeveer 15 minuten duurt. Deze tijd is voldoende voor het leer-element waar het deze les om gaat.

6. Napraten

Na het spel gaat de groep met elkaar in gesprek over het spel.

Eerst worden de gevoelens en ervaringen van de spelers wat geïnventariseerd.

Daarna leveren de personen met een observatie opdracht verdere stof voor gesprek. In dit gesprek gaat het er *niet* om hoe deze of gene gespeeld heeft, maar om de vraag of via het spel geheime agenda's, brillen, vooroordelen zichtbaar zijn geworden. Er wordt gekeken of er deze avond dingen geleerd zijn rond 'waarom zij denken en doen, zoals ze denken en doen'. Zijn er 'aha-erlebnissen' geweest? Zijn rollen en brillen duidelijk geworden? Hoe speelt publiciteit of een publiek geheel een rol in dit alles? Hebben we gevoel gekregen waarom iemand 'als persoon' zus reageert, en als 'functionaris of politicus of (vul maar in)' zo?

Als naar het gevoel van de groepsbegeleider en de deelnemers de voornaamste leerpunten uit het rollenspel aan de orde zijn geweest, kan de bijeenkomst afgerond worden.

Bijlage

LEONARD VAN VALEN, DRIE MANIEREN OM DE ECONOMISCHE WERKELIJKHEID TE BENADEREN

In onze samenleving wordt dagelijks gesproken over de manier waarop ze economisch ingericht en gestuurd dient te worden. Deze discussie is zelden eenvormig. In het vervolg presenteren we drie manieren van kijken, van redeneren, van oplossingen zoeken. We komen deze drie benaderingswijzen elke dag tegen, puur of in een mengvorm, openlijk of verdekt.

De beleidsgerichte benadering

Beleid maak je op grond van feiten, ontwikkelingen en verwachtingen. Beleid is *toekomstgericht*. 'Hoe kan ik greep krijgen op de toekomst?' is de belangrijkste vraag van de beleidsmaker. De wetenschap waarvan hij zich daarbij bedient is de cybernetica, de stuurkunde. Als eerste stelregel wordt hierin gehanteerd: Schakel alle onzekerheden uit. Maak vervolgens een prognose voor de toekomst, ofwel: doe een toekomstvoorspelling. Neem tenslotte *nu* de benodigde *maatregelen*, of neem ze voor.

In antwoord op de vraag *hóe* we de toekomst zullen voorspellen, hoe we zullen weten wat er zal gaan gebeuren, hebben we de statistische wetenschap. Deze wetenschap maakt van heden en verleden eindeloos veel 'momentopnamen' en zet die om in cijfertjes. Statistiek wordt gebruikt om beleid op te maken.

Statistiek maakt van de berekende werkelijkheid een model dat tot voorbeeld kan dienen voor gelijksoortige situaties in de toekomst.

De beleidsgerichte benadering neemt de huidige situatie als uitgangspunt en rekent met het totale economische resultaat. Ze formuleert doelstellingen in termen van economische groei en bruto nationaal product. Rendement en concurrentiepositie zijn de normen waaraan voldaan moet worden.

De beschouwende benadering

Een tweede soort benadering zou omschreven kunnen worden als de beschouwende. Deze benadering wordt voornamelijk gekenmerkt door de begrippen analyse en diagnose. Het gaat om analyse van ontwikkelingen op economisch, maar ook op maatschappelijk terrein. En dan zijn minder de harde cijfers van belang, maar veeleer de effecten: Welke gevolgen nemen we waar voor de economische, sociale, politieke verhoudingen.

Andere waarden komen daarbij om de hoek kijken. Waar men op uit is, is niet een 'gezond financieel plaatje', maar een goedlopende - 'goede' - samenleving waarin alle partijen tot hun 'recht' komen. Onderwerpen als (eerlijke) verdeling, welzijn en participatie komen dan als agendapunten ter tafel. Uit de gerichtheid op een andere uitkomst kunnen we al vermoeden dat ook het uitgangspunt een ander zal zijn dan die van de beleidsgerichte benadering. De bril van de beschouwende benadering wordt vooral gekleurd door een sociaal-wetenschappelijk, vaak ethisch uitgangspunt.

Een ander uitgangspunt, een ander perspectief, dus ook andere vragen. De beschouwende benadering gaat uit van de vraag hoe we onze samenleving zo kunnen vormgeven, inrichten, dat alle betrokkenen zich ten opzichte van elkaar 'wel-bevinden'. Het is een 'sociaal' uitgangspunt waarbij relaties, verhoudingen centraal staan. De beschouwende benadering erkent dat er partijen zijn in de samenleving, die wederzijds rechten en plichten hebben ten opzichte van elkaar. Het geformuleerd krijgen van deze regels is een machtsstrijd en in onze rechtsstaat zijn de wetgevende, rechterlijke en uitvoerende macht de instrumenten. Op het vlak

van de economische verhoudingen zien we de overheid afwisselend op de voorgrond treden, dan weer een terughoudende rol aannemen.

De betrokken benadering

Geheel anders dan de reeds genoemde benaderingswijzen wordt de 'betrokken' benadering gekenmerkt door het feit dat men uitgaat van de situatie waarin men zelf leeft. De deskundigheid met betrekking tot de problematiek wordt daarbij ontleend aan de eigen ervaring en de analyse van de eigen situatie. Ze wordt ingegeven door de noodzaak de eigen belangen te behartigen. Het bewustzijn van de eigen positie en de authentieke verontwaardiging over de scheefheid van de verhoudingen staan daarbij centraal. De gevolgen ervan worden aan den lijve ervaren en als pijnlijk beleefd. Er is in eerste instantie geen behoefte aan cijfers of theorieën maar aan het opheffen van deze situatie. We spreken hier over mensen, strijdvaardig, weerbaar, gevoelig voor machtsfactoren. Voor hen is het niet een probleem waar ze boven staan, afstand van kunnen nemen en waarop ze op 'redelijke' wijze een oplossing zoeken.

Het eigen bestaan is ermee in het geding en het gaat dan ook om een partijdige benadering van het probleem. Gevoelens, verantwoordelijkheden en levenskeuzen worden direct aangesproken. Men heeft zelf een direct belang bij een bevredigende oplossing, anders wordt het een drama. Het recht om mee te kunnen spreken, mee te kunnen doen, deel te kunnen hebben aan 'het leven' is dan ook één van de eerste eisen die op tafel komen.

De beschrijving van deze drie benaderingswijzen is tamelijk direct en waarschijnlijk onvolledig. Ze beoogt duidelijk te maken dat mensen, naargelang hun betrokkenheid of economische positie of verantwoordelijkheid, gaan denken, spreken en handelen in kaders die daarbij passen. De maatschappelijke en economische plek die mensen hebben, bepalen hun onderlinge machtsverhouding en de kracht van hun argumenten en eisen. Om die uitgangspunten en achterliggende belangen enigszins te verduidelijken, zijn de genoemde drie benaderingswijzen hier geformuleerd.